

NĚKTERÉ ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY DOKAZOVÁNÍ

(5. kap.)

doc. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., JUDr. Jan Hlaváček, JUDr. Pavel Kroulík

Novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. zavedla pět zvláštních způsobů dokazování, resp. samostatných důkazních prostředků, jimž jsou konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě (§ 104a–§104e). Platný trestní řád se snaží vyhovět požadavkům praxe a nadále považuje tyto prostředky - oproti dřívější obecné a neúplné úpravě v § 93 odst. 2 a § 94, navíc zaměřené nepřesně ve vztahu k výsledku obviněného, nebo považované za způsoby ohledání³⁸ - za samostatné způsoby dokazování, resp. samostatné trestněprocesní úkony. Ustanovení § 93 odst. 2 o rekognici ovšem nedoznalo změny, takže trestní řád nyní upravuje způsob provádění tohoto důkazního prostředku na dvou místech.

Zákon stanoví v jednotlivých ustanoveních procesní podmínky provedení těchto důkazních prostředků. Vedle trestněprocesní povahy jsou kriminalistickou vědou považovány za **metody kriminalistické praktické činnosti**, zejména pokud jde o plánování, taktiku provedení a jejich dokumentaci.

IV. Rekonstrukce (§ 104d)

Rekonstrukce je důkazní prostředek, spočívající v obnovení situace a okolností, za kterých byl trestný čin spáchán, nebo získání informací (důkazů), které měly podstatný vliv na prověření výpovědi podezřelého, obviněného, svědka nebo poškozeného nebo dalších osob, pokud tyto informace (důkazy) nebylo možné získat jinými důkazními prostředky, nebo jiné důkazní prostředky nepostačovaly k objasnění věci.

Rekonstrukce v praxi slouží k ověření skutkových okolností, které zpravidla jinými důkazními prostředky provést nelze. Bude tomu tak například v případech, kdy se výpovědi svědků, (zpravidla poškozených) a obviněných o mechanismu průběhu trestného činu liší: orgány činné v trestním řízení tak získávají nejen prověřené údaje z předchozího řízení, ale také nové důkazy. Není bez zajímavosti, že do novely tr. řádu byla rekonstrukce v trestním řízení posuzována jako zvláštní druh ohledání.

Podstatou rekonstrukce je celkové obnovení situace nebo skutkových okolností, za kterých byl konkrétní trestný čin spáchán, nebo které mají k tomuto činu nějaký vztah. Jinými slovy, jde o obnovení původních podmínek na místě činu (události) a následné prověření, zda-li k události mohlo dojít podle líčení svědka, obviněného či poškozeného. V jiných případech může jít též o pochopení podstaty vzniku či průběhu události.

Příklad: Pachatel připravoval vraždu pomocí elektrického proudu. Pomocí vodičů o délce několika desítek metrů vyvedl proud z kobky transformátoru a přes vypínač je připojil na karoserii automobilu, do kterého měl nasednout poškozený. Čekal v úkrytu s tím, že vraždu dokoná zapnutím vypínače. Spletl se však ve výběru vozidla; poškozený nasedl do jiného vozidla a odjel. Pachatel byl zřejmě vyrušen a z místa činu utekl. Teprve při ohledání bylo zjištěno od profesionálů elektrorozvodného podniku, že napojení vodičů do kobky transformátoru se vymyká naprosto všem bezpečnostním principům a nikdo z profesionálů se ani neodvážil do kobky vstoupit, dokud byla pod proudem. Ačkoliv po ohledání místa činu byla za účasti specialistů a znalců provedena i rekonstrukce (která ve své podstatě obsahovala i prvky vyšetřovacího pokusu), stejně se nepodařilo objasnit, jak to, že pachatel nebyl zabit elektrickým proudem vysokého napětí, když se pohyboval v kobce a na boční rozvaděč připevňoval vodiče.

Důvodů pro uskutečnění rekonstrukce je bezpočet. Rovněž tak i okolností, které mají být objasněny, vysvětleny či simulovány. Jednou půjde o celkové obnovení situace na místě činu, jindy o stanovení časové posloupnosti jednotlivých událostí, kdy kdo na místo přišel či odešel, zda se tam mohl s někým setkat, za kolik minut mohl být jinde atd. Rekonstrukcí lze také prověřit, zda-li pachatel mohl vniknout či uniknout otvorem, jsou-li o tom pochybnosti, způsob použití různých předmětů, nástrojů, pomůcek či věcí k provedení posuzovaného jednání.

Účelem rekonstrukce je vlastně prověřit výpovědi podezřelého, obviněného, spolupachatelů, poškozených nebo svědků, zda-li jimi uváděná tvrzení jsou reálná, uskutečnitelná a zda se vůbec stala. Mnohdy pak rekonstrukce vede i k novým poznatkům o skutečnostech důležitých pro trestní řízení.

Je nutné zdůraznit, že rekonstrukce je úkon, který je velmi náročný jak na přípravu, tak i na realizaci, a to zejména z časového hlediska.

V souvislosti s rekonstrukcí je třeba velmi často řešit otázku, jak postupovat, pokud existuje několik verzí události. A ty existují v podstatě vždy minimálně dvě - podle poškozeného a podle pachatele. V úvahu přichází jediné řešení: postupně rekonstruovat (a samozřejmě dokumentovat) děj podle popisu jednotlivých osob tak, aby ostatní osoby nebyly úkonu přítomny a nemohlo dojít k jejich ovlivnění. Za součinnosti odborníka (znance) pak stanovit, která z verzí je nejpravděpodobnější a tedy koresponduje s ostatními důkazy. Samozřejmě, že pak musí být dána možnost jednotlivým aktérům, aby se k rozdílným verzím vyjádřili.

Naprosto nepřijatelné je (a v praxi se to stává dosti často), když nezkušený vyšetřovatel se snaží případné rozpory stran "vydiskutovat" přímo na místě a nakonec přijme verzi, na níž se zúčastnění dohodnou(!). To nikdy nemůže přinést nic dobrého.

Rekonstruovanou situaci a skutkové okolnosti *kriminalista* realizující rekonstrukci přímo sleduje svými smysly a vyvozuje z nich důkazní závěry.

Rekonstrukce klade mimořádné nároky na přípravu, rozhodně větší než rekognice. Je to dáno tím, že je podstatně dynamičtější, variabilnější a potenciálně existuje daleko více možností překvapení nastalou situací. Úspěšní jsou ti *kriminalisté*, kteří mají schopnost improvizace, byť vždy platí, že štěstí přeje připravenému. Navíc, rekonstrukce může probíhat na různých, třeba i hodně vzdálených místech, což činí nároky na dopravu.

Rekonstrukce bývá někdy zaměňována s vyšetřovacím pokusem, v kriminalistické praxi se však oba úkony vhodně doplňují a v mnoha případech realizují de facto současně. Je tomu tak proto, že cíle obou těchto důkazních prostředků jsou podobné a někdy i shodné. Rozdíl mezi nimi spočívá v metodě, tedy v tom, že rekonstrukcí se obnovuje situace, skutkové okolnosti nebo předměty ve vztahu k- spáchání trestného činu, kdežto při vyšetřovacím pokusu dochází k- experimentálnímu, často mnohonásobnému vytváření a opakování možností a podmínek, za nichž byl čin spáchán. Na postup při rekonstrukci se přiměřeně užijí ustanovení o vyšetřovacím pokusu (§ 104d odst. 2).

Stejně jako všechny ostatní procesní úkony, i provedení rekonstrukce si musí *kriminalista* naplánovat. Především si musí vyjasnit důvodnost (proč bude rekonstrukci provádět, s jakým cílem, co od ní očekává). Obecně platí, že k rekonstrukci by se mělo přistupovat až tehdy, jestliže jiné důkazy pocházející z provedených úkonů (důkazních prostředků) nepostačují k objasnění věci (výsledky osob, jejich konfrontace či rekognice, také znalecký posudek, samozřejmě ohledání místa, domovní prohlídka atd.). Je obtížné stanovit, kdy a jestli vůbec rekonstrukci nařídit. Žádné modelové vodítko neexistuje. Je svatým právem *kriminalisty* postupovat podle volného uvážení. Určitým nepřímým vodítkem pro rozhodnutí může být náročnost úkonu a jeho ekonomika.

Kriminalista musí dále rozhodnout, zda-li bude rekonstrukce provedena za aktivní přítomnosti osoby (osob) - v praxi to bude nejčastěji podezřelý, obviněný, spoluobviněný, poškozený či svědek -, nebo naopak bez její (jejich) účasti. Pokud budou osoby přítomny, musí řešit jejich poučení, ostrahu, a také to, aby mezi sebou nemohly diskutovat atd. Musí přizvat obhájce. V některých případech bude nutná účast lékaře, hasičů, policistů dopravní služby apod. Platí však zásada, že čím méně aktivních osob bude přítomno, tím lépe. Někdy je vhodnější rekonstrukci opakovat s jednotlivými aktéry zvlášť.

S přípravou souvisí i materiálně-technické zajištění úkonu. Jedná se o sehnání atrap zbraní či nejrůznějších nástrojů a pomůcek, které pachatel používal (vrtačka, rozbrušovačka, nástroje apod.). Nezbytné budou figuríny pro demonstraci násilného jednání pachatele, nebo figuranti (figurantky). V případě použití figuranta je nutné zajistit, aby zde byla typová shoda s osobou, kterou figurant představuje, a také stoprocentně zajistit její bezpečnost v okamžiku kontaktu s pachatelem. Je třeba řešit otázky spojené s dopravou na místo, ale také třeba s odklonem dopravy.

Příklad: Zcela mimořádná situace nastala při rekonstrukci vražd s hromadným „spartakiádním“ vrahem v roce 1985. Vyjma toho, že se rekonstrukce odehrávala ne velmi rozsáhlém území, v Praze 4, Praze 6 a v Praze 9, v Hloubětíně došlo k pokusu o lynčování obviněného (tehdy ještě mladistvého) ze strany davu, který rekonstrukce sledoval. S tím tehdy nikdo nepočítal. Kriminalisté měli co dělat, aby s pachatelem z místa rekonstrukce včas odjeli a zachránili ho před lynčem. I s takovými eventualitami je tedy třeba počítat a připravit se ně.

V některých případech není nezbytné dodržet podmínku provádět rekonstrukci na místě spáchání trestného činu. Bude tomu tak například v případě, když má být rekonstruován způsob (mechanismus) napadení apod. V tomto případě místo činu nehraje podstatnější nebo žádnou roli.

Stále častěji se v kriminalistické praxi užívá rekonstrukce (situace, dynamického děje, osob, předmětů apod.) pomocí výkonných počítačových systémů. Současnými průkopníky v nejrůznějších počítačových animacích jsou například kriminalističtí balističtí, antropologové nebo i dopravní inženýři. Výpočetní technika navíc stírá faktický rozdíl (z procesního hlediska) mezi rekonstrukcí a vyšetřovacím pokusem (viz výše). Tyto nové možnosti poznání objektivní pravdy jsou závislé především na trojrozměrných metodách kriminalistické dokumentace, personální a technické vybavenosti kriminalistických laboratoří, ale také na tom, jak dalece budou soudy tyto moderní technické metody akceptovat při hlavním líčení. Oprávněným protiargumentem může být, že naprogramovat lze cokoliv – (obrazně řečeno) i lež. Proto je třeba zásadně rozlišovat, kdo, resp. které pracoviště, takový důkaz poskytuje. Jestliže se bude jednat o renomovanou a akreditovanou státní kriminalistickou laboratoř, neměly by vznikat pochybnosti. Jestliže se ale ve věci bude angažovat neznámé studio pracující na komerční bázi, opírající se navíc o pochybná doporučení, bude záhodno mít se na pozoru, pokud půjde o objektivitu jejich prezentace. Příklady z praxe je dost. Totéž mimochodem platí o nejrůznějších „soukromých“ pseudo-kriminalistických laboratořích, které ve své podstatě jen parazitují na nebývalé velkému počtu požadavků orgánů činných v trestním řízení na znaleckou činnost v oboru kriminalistika. Není křivým narčením, že některé z nich jsou ochotné za peníze napsat jakýkoliv závěr ve znaleckém posudku.

Nezanedbatelná je příprava dokumentace úkonu. Obligatorním dokumentem o rekonstrukci je samozřejmě protokol. Obecně je obsahová struktura protokolu uvedena na jiném místě této publikace. Připomínáme pouze, že každý protokol má tři části (úvodní, popisnou a závěrečnou). Zvláštností u protokolu o rekonstrukci je, že v úvodní části nesmí být opominuto – kromě jiného – uvedení účelu a cíle úkonu, názvu místa konání úkonu (přesněji všech míst, pokud jich je více), datumu a přesného času (od – do) a povětrnostních, světelných a dalších podmínek (viditelnost, slyšitelnost), které v době rekonstrukce panovaly. Také zde musí být seznam všech osob zúčastněných na úkonu, včetně jejich základních identifikačních údajů a procesního postavení. V závěrečné části by nemělo být zapomenuto na vyjádření všech zúčastněných, jaké mají k průběhu rekonstrukce připomínky a doplnění.

Kriminalistická teorie vypracovala doporučení k nevhodnější technické metodě dokumentace rekonstrukce. Jednoznačně jím je videozáznam. Fotografická dokumentace se užije tam, kde není možné video použít.

Principy videodokumentace lze stručně shrnout následovně:

- počet nasazených videokamer se řídí složitostí rekonstrukce (resp. neopakovatelností některých situací) – *příklad: dokumentovat výbuch nástražného výbušného systému z hlediska účinků na okolí lze jenom jednou; proto musí být výbuch snímán několika kamerami současně;*
- kriminalističtí technici s kamerami se musí řídit pokyny *kriminalisty*, ale současně musí být dostatečně flexibilní a operativní podle vznikajících situací – *příklad: v průběhu rekonstrukce dojde k neočekávané situaci (např. zřícení objektu); technik nemůže čekat na pokyn kriminalisty, ale musí průběh situace „reportážně“ zaznamenat;*
- průběh úkonu, resp. jeho videodokumentaci, musí *kriminalista*, nebo jím pověřená osoba, moderovat; to nemá nic společného s činností investigativních novinářů komerčních televizních studií; princip moderování úkonu vykryštoval z bohaté praxe *kriminalistů*, kriminalistických techniků a policejní expertů; moderování průběhu úkonu před kamerou obrovským způsobem zvyšuje hodnověrnost jak dokumentu, tak samotného úkonu;
- chvíli před tím, než je rekonstrukce zahájena, musí být spuštěna kamera (kamery);
- kameramani na vzdálenějších místech musí mít s *kriminalistou* spojení pomocí vysílaček;
- v úvodu rekonstrukce *kriminalista* (moderátor) uvede tzv. na kameru všechny důležité okolnosti (analogicky to, co je v úvodní části protokolu), a představí všechny zúčastněné osoby (kamera zabírá v detailu jejich obličeje);
- kamera (kamery) nepřetržitě sledují všechny důležité situace, vypínají se jen v okamžiku výměny záznamového média, při přemísťování do jiných prostorů apod.;
- v závěru rekonstrukce se dá zúčastněným osobám možnost vyjádřit na kameru připomínky, doporučení nebo jakkoliv poznatky;

- platí zásada, že finální záznam se upravuje (stříhem) v kriminalistické laboratoři z originálního záznamu, který se zde nedotčen trvale archivuje;
- upravený (sestříhaný) videozáznam musí kromě jiného obsahovat úvodní a závěrečné titulky, kde se uvádí údaje o délce originálního záznamu a výsledného videodokumentu, metodě a softwaru použitého při stříhání dokumentu, kde je uložen originální záznam a další informace.

Výkladem principů videodokumentace jsem předběhli časovou osu. Nicméně, z uvedeného je patrné, jak rekonstrukce začíná, probíhá a končí.

Zbývá dodat, že k rekonstrukci se nepřistoupí, jestliže to je vzhledem k okolnostem případu, nebo osobě podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka nevhodné.

Všechny osoby zúčastněné na rekonstrukci musí být předem poučeny podle jejich procesního postavení. Rozsah poučení se poznamenává v protokolu, nic nebrání tomu, aby poučení bylo snímáno videokamerou.

Jak už bylo uvedeno v souvislosti s vyšetřovacím pokusem, trestní řád vyžaduje, aby i u rekonstrukce byla přítomna nezúčastněná osoba, ledaže by její sehnání zmařilo provedení rekonstrukce. Kriminalistická praxe ale tuto zásadu mnohdy z taktických důvodů nectí. Důvody takové situace je ovšem nutné zadokumentovat. Nic nebrání tomu, aby byl přítomen i znalec, případně další osoby je-li to nezbytné (lékař, hasiči atd. – viz výše).

Podezřelý, obviněný, poškozený nebo svědek, který má právo odepřít výpověď, nesmí být k rekonstrukci donucován. Uvedeným osobám se musí dát dostatečný časový prostor k jejich vyjádření, není vhodné bránit jejich iniciativě, pokud ji projevují – příklad: svědek bude požadovat, aby podezřelý prošel v jiném směru, než původně uvedl při výslechu, což nelze odmítnout.

Pokud bude nutné z vážných důvodů rekonstrukci provést v jiné roční době nebo dokonce na jiném místě, než došlo k události, je to nutné zadokumentovat a vysvětlit.

Sepsaný protokol se dá podepsat všem zúčastněným osobám. Je-li to nutné, osoby se znovu vyslechnou. Přílohou protokolu jsou videozáznam, fotodokumentace, ale také plánek, jehož pořízení je někdy velmi vhodné.

V závěrečné etapě rekonstrukce provede *kriminalista* komplexní vyhodnocení úkonu z hlediska jeho účelu a cíle, sumarizuje naplánovaná prověření a definuje nová poznání.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY

1. ZÁKONY

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.

Vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

2. INTERNÍ AKTY ŘÍZENÍ POLICEJNÍHO PREZIDIA ČESKÉ REPUBLIKY

Závazný pokyn policejního prezidenta (dále jen „ZP PP“) č. 100/2001 ke kriminalistickotechnické činnosti Policie ČR ve znění ZP PP č. 84/2004.

ZP PP č. 55/2002, kterým se stanoví jednotný postup Policie České republiky při zpracování osobních údajů při plnění úkolů Policie České republiky v souvislosti s trestním řízením.

ZP PP č. 130/2001, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení, ve znění pozdějších předpisů (41/2004, 78/2004, 88/2004, 12/2006).

3. PUBLIKACE

Hlaváček, J. – Protivinský, M.: Praktická kriminalistika, vyd. Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2007.

Chmelík, J. a kol.: Rukověť kriminalistiky, vyd. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., Plzeň, 2005.